

22. *The Netherlands Civil Cod. Book 6. The Law of Obligations. Draft Text and Commentary* / Ed. by The Netherlands Ministry of Justice. Leiden, 1977. – P. 158.

23. *The Principles of European Contract Law and Dutch Law, A. Commentary* / Ed. by D. Busch, E. H. Hondius, H. J. van Kooten, H. N. Schelhaas, W. M. Schrama. The Hague, 2002.

24. *Treitel G. H. Remedies for Breach of Contract. A Comparative Account.* Oxford, 1998. <http://www.iuscomp.org/gd/courses/pct01rea.htm>.

25. *Zimmerman R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition.* Oxford. – 1996. – P. 801 // <http://www.twirpx.com/file/407493>.

The article analyzes the specificity of suspension of enforcement of the contractual obligation as a form of self-defense methods violated rights of the creditor.

В статті проаналізована специфіка припинення виконання договірної зобов'язаності як одного з видів способів самозахисту порушених прав кредитора.

ПРАВО ДИТИНИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

Резнік Г. О.,

молодший науковий співробітник відділу юрисдикційних форм правового захисту суб'єктів приватного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

У статті здійснюється загальнотеоретичний аналіз особистого немайнового права дитини на охорону здоров'я та розглядається поняття «прав на здоров'я» та «прав на охорону здоров'я». Особливу увагу приділяється праву дитини на медичну допомогу.

Ключові слова: право на охорону здоров'я, право на здоров'я, право на медичну допомогу.

Відповідно до положень Конституції України Україна є соціальною державою, політика якої спрямована на створення необхідних умов для забезпечення гідного життя і вільного розвитку кожної людини. В Україні визнаються і гарантуються права і свободи людини і громадянина відповідно до загальнозвизнаних норм і принципів міжнародного права. Одним із загальнозвизнаних соціально-економічних прав є право на охорону здоров'я та медичну допомогу. Основу даного права визначають норми міжнародних актів, які відповідно до положень Основного Закону є частиною національного законодавства. Вбачається, що одного лише конституційного проголошення права на охорону здоров'я недостатньо, оскільки для практичної реалізації і захисту даного права, у випадку його порушення, необхідно залучення цивільно-правових механізмів регулювання.

Відповідно до ст. 283 ЦК України право кожної фізичної особи на охорону здоров'я є особистим немайновим правом, що забезпечує її природне існування. Окремі положення, пов'язані з правом на охорону здоров'я, закріплені також у ст. 282, 284–287 ЦК України.

Базовим нормативно-правовим актом, який регулює відносини у сфері здоров'я, є Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», норми якого розглядають як одну з можливих гарантій здійснення даного права громадянами, в тому числі і неповнолітніми, а також встановлюють надання безоплатної медичної допомоги в державній системі охорони здоров'я. Крім того, даний Закон закріплює право дітей на визначені пільги в галузі охорони здоров'я та встановлює основні гарантії прав і законних інтересів дитини, передбачених Конституцією України, з метою створення правових і соціально-економічних умов для їх реалізації.

Дослідження проблем, пов'язаних з правами, які стосуються здоров'я фізичних осіб, як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці є досить поширеними. Ці проблеми висвітлювали С. Б. Булеца, Р. О. Стефанчук, О. О. Пунда, З. В. Ромовська та ін. Серед зарубіжних авторів, які займаються вивченням проблем у сфері охорони здоров'я, є: Л. О. Красавчикова, М. М. Малейна, Р. Б. Салтман, К. А. Флейшиц, Дж. Фігейрас та ін.

Незважаючи на велику кількість наукових праць з цієї проблематики, право дитини на охорону здоров'я не стало самостійним науковим дослідженням, а тому потребує додаткового і детального вивчення.

Насамперед, слід зазначити, що в літературі зберігається увага до дискусійності окремих аспектів проголошення права, яке передбачає одну з найвищих соціальних цінностей – здоров'я, у тому числі його визначення. Зокрема, І. Я. Сенюта наголошує, що в міжнародно-правових актах і науковій літературі на позначення цього поняття вживаються різні терміносполучення – «право на здоров'я» і право на «охорону здоров'я», що супроводжуються різними дефініціями [10, с. 17]. Певна зовнішня схожість цих термінів проте не усуває того, що науковці по-різному розуміють цю проблему.

Так, на думку З. Гладуна, М. Малейної, Р. Стефанчука, А. Зелінського, одним із природних прав людини є право на здоров'я. В. Акопов, С. Дюжиков, Є. Маслов, А. Савицька, А. Юнусов вважають, що людина має природне право на охорону здоров'я. Деякі автори, наприклад, А. Глашев і А. Тихомиров, вживають обидва терміни [10, с. 17–18]. Для того, щоб з'ясувати, яке ж право дитина може реалізовувати і захищати, спробуємо розібратися у термінах і поняттях.

Право на здоров'я як особисте немайнове право полягає у сукупності можливостей фізичної особи вільно на власний розсуд визначати свою поведінку щодо індивідуального здоров'я [6, с. 64]. Стосовно цього Н. В. Павловська зазначає, що праву людини на здоров'я відповідає обов'язок всіх інших осіб стримуватися від дій, що порушують це право: право на охорону здоров'я припускає наявність відповідних цьому праву обов'язків зі сторони спеціальних суб'єктів, що, в свою чергу, зобов'язані згідно із законодавством вживати необхідних заходів для збереження і зміцнення здоров'я кожної людини, підтримання її життя і надання їй медичної допомоги у випадку втрати здоров'я [4, с. 44].

При цьому Л. А. Ольховик право дитини на здоров'я трактує як природне право фізичної особи перебувати в стані повного фізичного та душевного благополуччя, що реалізується закріпленими у праві правомочностями та гарантується державою [3, с. 123].

Підтримуючи думку дослідниці, зауважимо, що здоров'я дитини – не лише стан повного фізичного та душевного благополуччя у розумінні відсутності хвороби та психологічних чи фізичних відхилень у розвитку. Необхідно підкреслити, що здоров'я дитини – стан, який залежить від багатьох факторів. Здоров'я дітей не може банально зводитися лише до констатації факту відсутності хвороби, оскільки здоров'я – стан, який надає дитині можливість розвиватись в умовах здорового способу життя. А тому здоров'я дитини є поєднанням не лише біологічних, а й соціальних якостей.

На нашу думку, вирішальним моментом для здоров'я дитини є умови, в яких дитина росте (побут) і розвивається, умови відпочинку, безпечне навколишнє середовище, соціально-психологічний клімат, у якому дитина росте і розвивається.

Поряд із викладеним вище, поділяємо точку зору, відповідно до якої, аналіз термінологічної визначеності поняття права, покликаного забезпечувати таке благо людини, як здоров'я, дає підстави для визнання існування саме права людини на охорону здоров'я [10, с. 19].

Охорона здоров'я – це система заходів, спрямованих на збереження, зміцнення, розвиток та, у разі порушення, відновлення максимально досяжного рівня фізичного й психічного стану людського організму, яких зобов'язані вживати органи державної влади й органи місцевого самоврядування, підприємства, установи й організації, а також людина і населення в інтересах як кожної фізичної особи, так і всього суспільства [9].

Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування належать до соціальних прав і свобод, які правомірно вважаються найменш дослідженою групою прав, до того ж найскладнішими для правового захисту [5, с. 120].

Аналіз визначень поняття природного права людини в загальнотеоретичній науковій літературі в сукупності з іншими аспектами дослідження цього питання дав можливість І. Я. Сенюті запропонувати удосконалене визначення права людини на охорону здоров'я як природного права. Так, право на охорону здоров'я як загальносоціальне (природне) право людини – це можливість людини використовувати усі соціальні, насамперед державні, засоби, спрямовані на збереження, зміцнення, розвиток та, у разі порушення, відновлення максимально досяжного рівня фізичного й психічного стану її організму [10, с. 26].

При цьому, досліджуючи особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві, Р. О. Стефанчук звертає увагу на те, що право на здоров'я є значно ширшим, аніж передбачено Конституцією України право на охорону здоров'я. На думку автора, позитивний зміст права на здоров'я становлять повноваження з володіння, користування й обмеженого розпорядження своїм здоров'ям, як соматичним, так і психічним. Володіння та користування тісно пов'язані з особистістю фізичної особи, і відсутність можливості володіти, користуватися своїм здоров'ям фактично буде означати смерть для неї [7, с. 43].

При цьому висловлена думка, що право на здоров'я включає такі елементи: 1) право на укладання договору про надання медичної допомоги; 2) виношування та народження жінкою дитини, зачатой шляхом імплантації в її організм чужої заплідненої яйцеклітини, з наступною передачею народженого його біологічним батькам; 3) право на участь у медичному експерименті; 4) право на відмову від медичного втручання або вимога на його отримання; 5) право на укладання договору донорства; 6) право на участь у конкурсах [1, с. 133].

Однак вважаємо, що права дитини в частині, яка стосується її здоров'я, має певні особливості. Так, правомочність щодо володіння і використання здоров'я здійснюється, наприклад, шляхом звернення особи до закладу охорони здоров'я та підписання відповідного договору на надання медичної допомоги. Ще одним способом використання свого здоров'я є донорство та виношування і народження дитини, зачатой шляхом уведення в організм жінки чужої заплідненої яйцеклітини (сурогатне материнство). Ясна річ, нічого з наведеного вище самостійно дитина здійснити не може. Дитина як суб'єкт, повністю залежний на певному етапі свого розвитку від батьків або осіб, які їх замінюють, не може самостійно, повною мірою користуватися і, тим більше, розпоряджатися своїм здоров'ям. Тому стосовно дітей доречніше розглядати право на здоров'я крізь його соціальну складову, використовуючи термін «право на охорону здоров'я та медичну допомогу», тим більше, що це поняття офіційно закріплене в національному законодавстві.

Охорона здоров'я дитини є комплексним інститутом, який включає в себе не лише підготовку медичних кадрів та проведення різного роду організаційних, соціальних, науково-медичних заходів, а й профілактичні заходи, які держава зобов'язана проводити в інтересах попередження захворюваності дітей на різні хвороби. У такому розумінні право дитини на охорону здоров'я означає належне виконання окреслених вище заходів і

обов'язків з метою створення доступної системи охорони здоров'я. А тому дане право передбачає наявність спеціальних суб'єктів, зобов'язаних забезпечувати виконання необхідних заходів для збереження і зміцнення здоров'я кожної дитини і надання відповідної медичної допомоги у випадках втрати здоров'я. Безперечно, профілактичні заходи в системі охорони здоров'я мають вирішальне значення. Своєчасна діагностика і корекція різноманітних порушень і відхилень у стані здоров'я вагітної жінки дозволяє попередити розвиток хвороб і збільшують шанси на народження здорової повноцінної дитини. Водночас, здоров'я дитини при народженні значною мірою визначається станом здоров'я вагітної жінки (мама).

Відповідно, специфіка здійснення дитиною права на охорону здоров'я та надання медичної допомоги полягає у тому, що кожному праву дитини кореспондує відповідний обов'язок її батьків або осіб, які їх замінюють. Чинне законодавство України наділяє батьків правами і обов'язками стосовно дотримання права дитини на охорону здоров'я.

За таких умов відповідно до періодів онтогенезу (від грец. онтос – існуюче та генезіс – походження – це індивідуальний розвиток організму з моменту його зародження (зиготи) до природної смерті) обов'язки батьків щодо забезпечення здійснення права дитини на охорону здоров'я, на нашу думку, доцільно виділити як *антенатальні (допологові)* та *постнатальні (післяпологові)*.

Відповідно, до *антенатальних* обов'язків батьків варто віднести: відмову від шкідливих звичок та дотримання здорового способу життя; медичне спостереження під час вагітності, планування сім'ї.

Основним *постнатальним* обов'язком батьків є своїми діями або бездіяльністю не завдавати шкоди фізичному і психичному здоров'ю дітей; забезпечити дітям вільний доступ до закладів охорони здоров'я, проходження медичних оглядів, комісій. Крім цього, батьки мають забезпечити належні умови життя, необхідні для нормального розвитку дитини.

За змістом ст. 49 Конституції України виявляються такі права: право на охорону здоров'я, право на медичну допомогу та медичне страхування. Очевидно, що ці права не тотожні, а тому співвідносяться як родове (право на охорону здоров'я) та видове відповідно до нього (право на медичну допомогу та медичне страхування).

Право на медичну допомогу як частина права на охорону здоров'я гарантує індивіду широкий спектр публічно-владних і приватних заходів щодо збереження та зміцнення його здоров'я, незалежно від того, має чи не має місце втрата здоров'я або його розлад [2, с. 220].

Медична допомога – діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами.

У даному випадку суб'єктивне право дитини на охорону здоров'я включає право дитини на отримання інформації про стан свого здоров'я (результати обстеження, діагноз, варіанти медичного втручання) та право давати згоду на медичне втручання. У випадках підписання договору про надання медичних послуг дитині батьками або особами, які їх замінюють, ще одним елементом змісту розглядуваного нами права має бути суб'єктивне право батьків на отримання інформації про стан здоров'я, діагноз, надання згоди на медичне втручання щодо дитини.

Враховуючи положення ст. 12 Конвенції «Про права дитини»: «дитині, що може сформулювати свої погляди, має надаватись право вільно висловлювати ці погляди пз усіх питань, які її стосуються»; п. 9 проекту Оттавської декларації прав дитини-пацієнта [8]: «Дитина, яка за висновком лікаря є достатньо зрілою, має право на власну думку про охорону свого здоров'я»; ст. 34 Конституції України (право кожного (в тому числі і дитини) на вільне вираження своїх поглядів і переконань); СК України (право дитини висловлювати свою думку при вирішенні в сім'ї будь-якого питання, що стосується інтересів дитини), необхідно передбачити способи фіксації думки дитини у питаннях, пов'язаних із наданням їй медичної допомоги.

Попри те, що дитина є особою несамостійною і фізично, і розумово незрілою, вважаємо доречним в окремих питаннях, а саме при вирішенні питання про згоду на медичне втручання або відмову від нього, враховувати все ж певну незалежність дитини.

Пропонуємо враховувати думку дитини в залежності від наведених далі вікових груп, оскільки цивільним законодавством України передбачені різні групи неповнолітніх (дітей) відповідно до різного обсягу потреб та їх правового регулювання. Тому пропонується такий перелік:

– частково дієздатна дитина, від 0 до 14 років. Безперечно, що згоду на медичне втручання або відмову від нього надають батьки або особи, які їх замінюють, однак діти з певного віку, наприклад, мають брати участь у процесі прийняття рішення;

– дитина від 14 до 18 років (неповна цивільна дієздатність). Дитина має право самостійно давати згоду на медичне втручання або відмову від нього за умови, що дитина не страждає на будь-яку форму неповноцінності.

Цікаво, що ст. 38 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (далі – Закон «Про охорону здоров'я») надає право з 14 років обирати методи лікування за порадою лікаря, а ст. 39 лише повнолітнім надає право на повну інформацію про стан свого здоров'я. Як тоді можна обирати спосіб лікування, не маючи інформації про стан здоров'я?

Дану правову колізію вбачається можливим усунути шляхом внесення змін до ст. 39 Закону «Про охорону здоров'я», зазначивши: «*Пацієнт, який досяг чотирнадцяти років, має право на отримання достовірної і повної інформації про стан свого здоров'я, у тому числі на ознайомлення з відповідними медичними документами, що стосуються його здоров'я.*».

Конституційні положення про необхідність турботи про дітей конкретизуються в Законі «Про охорону здоров'я». Так, стосовно пацієнтів віком до 14 років передбачена необхідність надання згоди законних представників на медичне втручання. При цьому може бути ситуація, коли інтереси дітей і їх законних представників можуть не збігатися.

На нашу думку, відмова батьків або осіб, які їх замінюють, від медичного втручання, яке може врятувати життя їх дитинні, має кваліфікуватися як злісне невиконання батьками своїх обов'язків. У цьому контексті немотивована відмова батьків від медичного втручання за умов, коли є загроза життю дитини, може бути підставою для обмеження батьківських прав або навіть їх позбавлення. А тому в даній ситуації, без урахування думки батьків, лікарі зобов'язані діяти в інтересах дитини. Дана позиція підтверджується положеннями ст. 43 вищезазначеного Закону.

Оскільки на період вагітності дитина розвивається в материнському організмі і є залежною від загального стану здоров'я матері, на нашу думку, було б доречно запровадити обов'язкове медичне страхування вагітних жінок і новонароджених з подальшим забезпеченням медичною страховкою осіб віком до 18 років.

Узагальнюючи усе вищенаведене, вважаємо, що право на охорону здоров'я є природним невідчужуваним особистим немайновим правом дитини, яке визнається та охороняється не лише національними законодавчими актами, а й актами міжнародного права. Однак воно є одним із найбільш порушуваних прав дитини. Тому актуальними залишаються подальші теоретичні дослідження, на підставі яких необхідно розробити відповідні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Малеина М. Н.* Личные неимущественные права граждан (понятие, осуществление и защита): диссертация на соискание учёной степени доктора юридических наук. – М., 1997.
2. *Нуденко Л. А.* Конституционное право на охрану здоровья и медицинскую помощь в России: содержание и проблемы реализации // *Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення): матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції.* – Львів, 2008. – С. 220–225.
3. *Ольховик Л. А.* Особисті немайнові права дитини за цивільним законодавством України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2006. – 219 с.
4. *Павловська Н. В.* Теорія та практика захисту моральних благ цивільним законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Харків, 2002. – 212 с.
5. *Пазенюк А.* Конституційне право на охорону здоров'я: сучасний стан та перспективи розвитку // *Право України.* – 2010. – № 3. – С. 120–125.
6. *Пунда О. О.* Поняття та зміст права на здоров'я / О. О. Пунда // *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права.* – 2003. – № 3–4 (7–8). – С. 58–64.
7. *Право на здоров'я як особисте немайнове право фізичних осіб / Р. О. Стефанчук, А. М. Зелінський // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права: науковий часопис.* – 2003. – № 2 (6). – С. 40–45.
8. *Проект Оттавської декларації прав дитини-пацієнта (WMA Declaration of Ottawa on Child Health) [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <http://www.wma.net/en/30publications/10policies/c4/index.html>.
9. *Стефанчук Р. О.* Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2007. – 626 с.
10. *Сенюта І. Я.* Медичне право: право людини на охорону здоров'я: монографія. – Львів: Астролябія, 2007. – 224 с.

The article is an analysis of general moral rights of the child to health and delimited the concept of the right to health and the right to health. Special attention is paid to the child's right to health care.

В статье осуществляется общетеоретический анализ личного неимущественного права ребенка на охрану здоровья и рассматриваются понятия «право на здоровье» и «право на охрану здоровья». Особое внимание уделяется праву ребенка на медицинскую помощь.

ЗАСТОСУВАННЯ ПІДСТАВ ПРИПИНЕННЯ ПОРУКИ ДО ПРАВОВІДНОСИН МАЙНОВОЇ ПОРУКИ

Солтис Н. Б.,

*кандидат юридичних наук, завідувач сектору проблем цивільного права
НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

У статті досліджується положення про те, як співвідносяться між собою поняття «поручитель» та «майновий поручитель», а також можливість застосування конструкції змішаного договору до норм, що регламентують підстави припинення майнової поруки.

Ключові слова: порука, поручитель, майновий поручитель, спосіб забезпечення виконання зобов'язання, припинення поруки, іпотека, змішаний договір.